

Društvo naroda dakle može jedino to poduzeti, da poradi te ga narodi upoznađu i to: njegovu organizaciju, njegov rad i cilj. Ono ima pravo, donekle i dužnost da organizuje propagandu sebi u prilog, ali objektivnu propagandu, ne protupatriotski internacionalizam.

* * *

Na svršetku velim, da je međunarodna pedagogija nesmisao. Ta zatajiti (kako bi nekoji htjeli) u školskim povjesnim udžbenicima ratne činjenice i imena junaka, jest protiv znanstvenog duha, jer je povijest znanost činjenica. Ako bi se uvela u osnovnim i srednjim školama pouka u Društvu narodâ, značilo bi da ne poznajemo, kako se djetinji horizont i interes zadovoljavaju s onim, što je važno za njegov praktični neposredni život, pa treba nada sve djelovati na djetinju maštu i čuvstva. No Društvo je naroda vrlo udaljeno, a da bi moglo djecu interesovati, pa ni mladića, kojemu treba s mukom usaditi znanje o narodnoj povijesti i prve elemente konstitucije vlastite države. Tko hoće da shvati zapletena pitanja, a možda i nerješiva, o razoružanju, treba da je poučen u pravu, i mora da je pitomac više pouke. Stoga ako se Društvo narodâ uplete u školska pitanja, pa bilo to i pomalo, ono mi se čini da zalazi u polje puno hajduka i zamki, a to je za nj vrlo škodno. Prijatelji Društva naroda ne će nikada biti fanatičari, ali će ga i upozoriti na svaku pogibelj.

G. de Reynold,

profesor na sveučilištu u Bernu, švicarski član u komisiji intelektualne kooperacije u Društvu narodâ.

**UREDNIŠTVO „ŽIVOTA“
ZAGREB 1/147**

O MIRU.

Sunce nam je tako mило iza kiševitih dana. Mir nam je još draži, kada ga nam oteše; mir kao i zdravlje ne znamo cijeniti, ali pravo za njima hlepimo tekar onda, kada smo ih izgubili. I sv. Pavao želi Rimljanima: »Milost i mir od Boga, Oca našega i Gospodina Isusa Krista« (Rim, 1, 7). I kod Mojsija obećaje Bog svome narodu: »Jest ćete hljeb svoj do sitosti i živjet ćete bez straha u zemlji svojoj. Jer ću dati mir zemlji, te ćete spavati a ne će biti nikoga da vas plaši; mač ne će prolaziti preko vaše zemlje« (2 Mojs. 26, 6). I prorok Miheja veliča ovako mir: »Ne će dizati mača narod na narod, niti će se više učiti ratu. Nego će sjediti svaki pod svojom vinovom lozom i pod smokvom, a ne će biti tko da ih plaši« (4, 3. 4). Može biti da još nikada nijesu bili narodi ovako željni mira, kako je to evo sada za svjetskoga rata i poratnog vremena. Nekoji su grčki filozofi nazvali rat »ocem napret-

ka«. Ima u tome nešto istine. No većma je opravdano, ako se rekne da je ono oluja, koja raščisti zrak ili izravna nekoje zapreke; rat ne odgovara normalnom stanju. To je mir. Mir je uvjet i temelj pravom trajnom razvitku čovječanstva. »Kako su krasne na gorama noge onoga, koji nosi dobre glase, koji oglašuje mir!«

Eto to je i razlog, zašto je g. 1923. Eduard Bok raspisao natječaj u sjevernoj Americi i time pozvao umnike, neka kažu, kako bi se osigurao mir. On je time želio doznati, što misli američki narod i koja mu mirovna sredstva lebde pred očima. Taj je natječaj pokazao, da je mir jedino onda moguć, ako se postavi na međunarodni temelj. Stoga je g. 1924. Eduard Filene iz Bostona raspisao novi natječaj, a proširio ga je i na Evropu. Kod novog su natječaja mogli i Evropejci da kažu što oni misle. Uvjeti su pri zadnjem natječaju bili ovi: Pisci ne smiju napisati više od 5.000 riječi, suci će suditi kod natječaja samo praktični smisao (ne književni). Pitanje je glasilo: Kojim sredstvima da se osigura mir i uspostavi ekonomsko blagostanje suradnjom naroda? U Njemačkoj, Engleskoj, Italiji i Francuskoj (te su zemlje sudjelovale) nagrade su bile različite. U Italiji n. pr. prva je nagrada bila 100.000 lira, druga 30.000, treća 20.000, drugih 25 po 2.000 lira.

U Italiji je komisija pripustila natječaju do 600 natjecatelja. Što su iznijeli ti ljudi? Što su predložili? Te predloge možemo podijeliti u više kategorija.

a). Nekoji predlažu fantastične stvari. Jedan n. pr. misli, da je lijek svakome zlu u tome, ako se svakome dade neograničena sloboda u propagandi, a penzija podijeli svim neporočnim osobama. Drugi predlaže, neka sve države sabotiraju zaraćene države i poslije rata pobjednika. Treći veli, neka se Rim izabere glavnim gradom svijeta i tu se odijeli vojna sila od civilne vlasti; prvo neka se rezervira Savezu narodâ, drugo pojedinim državama. Četvrti traži najstrožije mjere protiv framasunâ. Peti hoće, da se za rata upotrebe još jače nepravde i sva sredstva, da tako svak zamrzi na rat; on dakle hoće da se zabace i petrogradske odredbe g. 1868 (ublaženje ratovanja) i hoće da Savez narodâ raspiše periodičke natječaje među izumiteljima i tako omogući što veće ratne grozote. Šesti predlaže, neka bude sav svijet isprepleten posinjenjem i tako da budu obitelji međunarodno povezane. Sedmi traži evropejsku federaciju, a središnja vlada neka bi bila u Rimu i ta bi kao u kolegiju dijelila nagrade dobrim državama. Osmi zamišlja primirje na 10 godina, koje bi se dalje obnavljalo, a papa bi bio sudija. Deveti zagovara protuvojnički odgoj i socijalistički poredak.

b). Druga grupa nije tako utopistička. Jedan hoće, da u slučaju rata svi najave ekonomski rat. Drugi otvoreno želi, da se ponište američki pojmovi u Evropi.

c). Treća skupina podaje veću važnost politici. N. pr. Mancini želi, da se zemlje iste narodnosti ustupe jednoj državi. Drugi računaju na mješovite zemlje i stoga na geografske okolnosti. Treći misle, da će izmiriti takinace, ako između njih ustanove nove državice. Četvrti zagovaraju federaciju država, pa predlažu evropejski parlamenat, koji bi riješavao sva ekonomska i politička pitanja.

ć). Četvrta se skupina oslanja više na kolektivnu psihologiju. Ta mnogi su ratovi nastali ili su se vodili tako okrutno uslijed rasne mržnje. Stoga će tu dobro doći propaganda o bratstvu, te naglasivanje da smo svi braća jedne obitelji. Treba stvoriti međunarodno bratstvo. Tko će to provesti? Škole; nekoji žele, da se osnuje posebno sveučilište, koje bi patriotizam pretvorilo u mirno natjecanje između narodâ.

č). Peta skupina želi, da se najprije na neodređeno vrijeme organizira evropejski mir, a onda time dopre do slične organizacije u svem svijetu. Ova skupina generalizira članak 21. Ugovora Saveza narodâ. Nekoji zagovaraju potpunu federaciju, a posebna periodična konferencija stvarala bi zakone; predsjednik bi se birao po redu iz raznih narodnosti ili federativnih država. Nekoji čak predlažu kao zajednički jezik esperanto.

d). Šesta skupina traži, da se što prije provede svjetska federacija. Kako? Ministri vanjskih posala neka se sastanu s glavarima država, pa neka prisile i Sjedinjene države američanske da uđu u Savez. No kako da ih se prisili? Silom, dakle ratom. Drugi predlažu jedan jezik, da se tako pojavi samo jedna književnost. Nekoji predlažu sindakalizam državâ, kolektivni imperijalizam. Jedan traži, da se već sada proglasi Savez narodâ obligatornim. Drugi zagovaraju postepeni savez pomoću federacije. —

e). Sedma skupina računa na postojeću realnost i moguća sredstva. Prvu je nagradu dobio Prospero Fedozzi, profesor međunarodnog prava, koji je svoj predlog izradio skupa s prof. Ginom Arias ekonomistom i povjesničarom prava. Oni zagovaraju, da se Ugovor Saveza naroda upotpuni.

U **Francuskoj** se natjecalo do 5.319 pisaca. Prvu je nagradu dobio pariski profesor Maurette, drugu Tasset (pariski profesor). Nijedan natjecatelj nije mogao ili htio da iznese, kako bi se odmah došlo do blagostanja u Evropi i kako bi narodi izbjegli sukobima i ratu. I Maurette (kao i Fedozzi u Italiji) apelira na kolektivnu savjest. Nadalje predlaže: 1. Neka Savez narodâ uredi reparacije i zajmove između država; 2. da se ustalí kurs novca, neka Savez odredi realnu vrijednost novčanih papira, a taj kurs zaštiti protiv spekulacije i javnog mnijenja; 3. da riješi krizu u produkciji (koja je posljedica novčane krize) neka podijeli prehodne poljodjelske i rudarske kredite i tako poveća produkciju u Evropi i kolonijama, da tako dobijemo materijala i hrane; 4. međunarodni ured

neka posreduje kod potražbe i nabave svakog materijala; 5. posebni ured neka uredi iseljivanje; 6. nužno je, da Savez ustanovi blagajnu međunarodnih kredita i uredi saobraćaje, carinare na granicama, unificira nacionalne i internacionalne mreže saobraćaja, otvori nove plovidbene putove, organizira slobodne izmjene; 7. da se doskoči krizi društva valja cijeniti intelektualni rad; 8. ekonomskoj nestalnosti možemo doskočiti industrijalnom suradnjom između država; među staležima valja uvesti međunarodni statut rada; 9. nestalnosti ćemo političkoj doskočiti ili je umanjiti, ako svi evropski narodi uđu u Savez naroda, ako Savez dobije moć sankcije protiv izaziva nekih država (iza toga može se preći i na ekonomske sankcije); 10. da se ukloni kriza, koja vlada u saobraćaju između država, valja apelirati na neutralne države, koje su se obogatile za rata; u Savezu naroda neka budu zastupane sve evropske države i u njemu da imaju jednaki upliv. Savez naroda neka poradi, da se narodi međusobno poštivaju, pa stoga neka širi knjige i letake, kojima će taj duh zavladati najprije u Evropi; i kino, radij, sve neka tu pomogne. Savez neka osnuje »Bureau de la verité«, koji će spriječiti sve, što bi bilo protiv mira. Maurette na koncu priznaje, da današnja kriza nije samo politička i ekonomska, nego je nada sve socijalna, intelektualna i moralna, pa stoga svijet ne će doći do mira, ako se doskoči samo djelomično. Tu treba da sudjeluje sav svijet.

U **Engleskoj** je bilo prikazano 4.700 pismenih radnja; od toga je stiglo do 1.000 radnja iz Australije, Kanade, Nove Zelandije i Indije. Prvu je nagradu odnio Irac Mr. Bolton C. Walles, bivši Irish Secretary, sada činovnik u Irskoj; drugu je nagradu postigla Miss Freda White, činovnica u League of Nations Union u Londonu. Treću je nagradu stekao Norman Angell, pacifista evropskog glasa. Prvi nagrađeni predlaže ovo: Savez naroda treba da postane jačim; konačno valja riješiti sve poratne finacijske probleme; treba poduzeti sve nužne mjere, da se ustali sigurnost u Evropi i u njoj podigne ekonomski napredak. Po njemu Savez naroda mora postati prvim političkim faktorom, pa ga stoga treba reorganizirati prema geografiji. U Savez neka uđu sve države. I reparacije valja ponovno pregledati i preurediti, te ih smanjiti prema skupnom dogovoru; u samom Savezu ne smije biti skupina kao manjih saveza; rasne manjine moraju imati svoju zaštitu u Savezu; vojske valja smanjiti; u Evropi bi valjalo uvesti zajednički novčani tip kao i skupni trgovački ugovor. — Drugi natjecatelji opet se ne slažu među sobom. Nekoji hoće, da Savez naroda ima i oružanu silu; drugi to zabacuju veleći, da se Savez mora oslanjati na moralni ugled. Treći pozivlju u pomoć štampu i sve vjere.

U **Njemačkoj** su dobili manje dvije nagrade bivši ministar Dernburg i bivši ministar predsjednik bavarski von Lerchenfeld. Inače se i tu natjecalo do 4.200 intelektualaca, a među njima eto

i državnikâ. Prvu je nagradu odnio Dr. Riedner, državni bavarski bibliotekar. On misli, da će mir osigurati sam Savez narodâ, ali se Savez mora reorganizirati. On traži, da se ustanovi tko je kriv zadnjem ratu. Savez mora razviti međunarodno pravo, a sve se države moraju obvezati da se podvrgavaju vrhovnom sudu ovog Saveza. U trgovini mora vladati sloboda kao i ekonomska jednakost. Savez mora podijeliti kolonije, ali ne samo pobjednicima.

General Sir Reginald Hart napisao je u oktobru g. 1924. u »Hibbert Journal« i ovo: »Povijest pokazuje, da čovjek nije gospodar svoje sudbine. Čovjek povećaje svoje znanje, ali upada po naravi u iste pogrješke«. Hart gleda borbe i štrajkove unutar jedne iste države, pa misli, da je čovjek po naravi ratoboran. General opravdaje svoj pesimizam glede mira: Ljudi ne shvaćaju jednako i objektivno pravednost. Murray Butler kao i drugi fanatični pacifisti upadaju u drugu skrajnost misleći, da će svojim nacrtima sasna otkloniti svaki rat. Istina je ipak po srijedi. Kako ne možemo da u čovjeku uništimo sve strasti, tako ni rat ne će iščeznuti. To je bila i postigla naša rimo-katolička Crkva iza seobe naroda i u srednjem vijeku. No kada su se narodi kao tobože punoljetni oteli njezinom uplivu, rat je i učestao i postao strašniji; dapače je — kako reče jednom Leon XIII. — naoružani mir bio postao nesnosniji, nego li i sam rat. Svi gore spomenuti natjecatelji naglašuju, da pojam pravednosti ima postati kolektivnom svojinom naroda.

No upitajmo ove ljude: Kako je to moguće bez moralnog načela? Tu moraju priznati, da je pojam pravednosti bez morala prazna fraza, kojom političari neko doba operiraju u danim prilikama. No može li moral visjeti o zraku kao lanac bez konačnog oslona pri zadnjoj svojoj karici? Može li naime moral postojati bez vjere i dogme, u osobnog Boga, kako mi kršćani shvaćamo i vjerujemo? To nije moguće. Tu vrijede i te kako riječi psalmiste: »Ako Gospodin ne gradi kuću, uzalud se muče koji je grade; ako Gospodin ne čuva grad, uzalud ne spava stražar« (ps. 126, 1). Već sada evropski intelektualci zabrinuto gledaju u budućnost Evrope. Spengler u tome nije osamljen. Nedavno je pisao i mletački akademik E. Catellani, da treba nanovo odgojiti kolektivnu savjest svakoga naroda, jer će inače brzo propasti veličina evropske kulture (Atti del reale Istituto veneto di scienze, lettere ed arti, 1926, str. 200). Evropa se mora vratiti katolicizmu; odreći se protestantizma i njegovih poganskih načela, a tako i vjerskih nacionalnih ili subjektivističkih sekta, ili će je ratovi i nutarnji nemiri porušiti. Evropa je danas rasipni sin, pa joj ne preostaje drugo nego ono što i njemu: ili skapati ili se vratiti u očinsku kuću »Blago svakome, koji se boji Gospodina, koji hoda putovima njegovim« (ps. 127, 1).

P.